

DOMSTOLENS DOM
den 28 september 1999 *

I mål C-440/97,

angående en begäran enligt protokollet av den 3 juni 1971 om domstolens tolkning av konventionen av den 27 september 1968 om domstols behörighet och om verkställighet av domar på privaträttens område, från Cour de cassation (Frankrike), att domstolen skall meddela ett förhandsavgörande i det vid den nationella domstolen anhängiga målet mellan

GIE Groupe Concorde m.fl.

och

kaptenen på fartyget Suhadiwarno Panjan m.fl.,

angående tolkningen av artikel 5.1 i ovannämnda konvention av den 27 september 1968 (EGT C 15, 1997, s. 30), i dess lydelse enligt konventionen av den 9 oktober 1978 om Konungariket Danmarks, Irlands och Förenade konungariket Storbritannien och Nordirlands tillträde (EGT C 15, 1997, s. 14), enligt konventionen av den 25 oktober 1982 om Republiken Greklands tillträde (EGT C 15, 1997, s. 26) och enligt konventionen av den 26 maj 1989 om Konungariket Spaniens och Republiken Portugals tillträde (EGT C 15, 1997, s. 43),

meddelar

* Rättegångsspråk: franska.

DOMSTOLEN

sammansatt av ordföranden G.C. Rodríguez Iglesias, avdelningsordförandena P.J.G. Kapteyn, J.-P. Puissochet, G. Hirsch och P. Jann (referent) samt domarna J.C. Moitinho de Almeida, C. Gulmann, J.L. Murray, D.A.O. Edward, H. Ragnemalm, L. Sevón, M. Wathelet och R. Schintgen,

generaladvokat: D. Ruiz-Jarabo Colomer,

justitiesekreterare: R. Grass,

med beaktande av de skriftliga yttranden som har inkommit från:

- GIE Groupe Concorde m.fl., genom advokaten Didier Le Prado, vid Conseil d'État och Cour de cassation,
- Pro Line Ltd och Sveriges Angarts Assurans Förening, genom advokaten Jean-Christophe Balat, vid Conseil d'État och Cour de cassation,
- Frankrikes regering, genom Kareen Rispal-Bellanger, sous-directeur, internationella ekonomiska och gemenskapsrättsliga frågor, utrikesministeriets rättsavdelning, och Frédéric Million, chargé de mission, samma avdelning, båda i egenskap av ombud,
- Tysklands regering, genom Rolf Wagner, Regierungsdirektor, förbundsjustitieministeriet, i egenskap av ombud,
- Italiens regering, genom professor Umberto Leanza, chef för utrikesministeriets avdelning för diplomatiska tvister, i egenskap av ombud, biträdd av Oscar Fiumara, avvocato dello Stato,

- Förenade kungarikets regering, genom John E. Collins, Assistant Treasury Solicitor, i egenskap av ombud, biträdd av Lionel Persey, QC,
- Europeiska gemenskapernas kommission, genom juridiske rådgivaren José Luis Iglesias Buhigues och Xavier Lewis, rättstjänsten, båda i egenskap av ombud,

med hänsyn till förhandlingsrapporten,

efter att muntliga yttranden har avgivits vid sammanträdet den 15 december 1998 av: Frankrikes regering, Italiens regering och Förenade kungarikets regering samt kommissionen,

och efter att den 16 mars 1999 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

- 1 Cour de cassation har genom beslut av den 9 december 1997, som inkom till domstolens kansli den 29 december 1997, i enlighet med protokollet av den 3 juni 1971 om domstolens tolkning av konventionen av den 27 september 1968 om domstols behörighet och om verkställighet av domar på privaträttens område, ställt en fråga om tolkningen av artikel 5.1 i denna konvention (EGT C 15, 1997, s. 30), i dess lydelse enligt konventionen av den 9 oktober 1978 om Konungariket Danmarks, Irlands och Förenade konungariket Storbritannien och Nordirlands tillträde (EGT C 15, 1997, s. 14), enligt konventionen av den 25 oktober 1982

om Republiken Greklands tillträde (EGT C 15, 1997, s. 26) och enligt konventionen av den 26 maj 1989 om Konungariket Spaniens och Republiken Portugals tillträde (EGT C 15, 1997, s. 43, nedan kallad Brysselkonventionen).

- 2 Frågan har uppkommit i en tvist mellan å ena sidan sju försäkringsbolag och deras direkt tecknande försäkringsgivare, GIE Groupe Concorde, med säte i Paris (nedan kallade försäkringsgivarna), och å andra sidan kaptenen på fartyget Suhadiwarno Panjan, Pro Line Ltd (nedan kallat Pro Line), med säte i Hamburg (Tyskland), och fyra andra svarande. Tvisten gäller en last av lådor med vinflaskor som fraktades sjövägen och som var skadad vid leveransen.

Brysselkonventionen

- 3 Artikel 5.1 i Brysselkonventionen har följande lydelse:

”Talan mot den som har hemvist i en konventionsstat kan väckas i en annan konventionsstat:

- 1) om talan avser avtal, vid domstolen i den ort där den förpliktelse som talan avser har uppfyllts eller skall uppfyllas; om talan avser anställningsavtal är denna ort den där arbetstagaren vanligtvis utför sitt arbete...”

Twisten vid den nationella domstolen

- 4 I Le Havres hamn lastades lådor med vinflaskor i containrar på fartyget Suhadiwarno Panjan för frakt av Pro Line till Santos hamn (Brasilien). Vid framkomsten kunde det konstateras att en del av godset var skadat och att en del av det saknades.
- 5 Försäkringsgivarna ersatte mottagaren. Efter det att försäkringsgivarna inträtt i mottagarens ställe genom subrogation, väckte de skadeståndstalan mot bland andra kaptenen på fartyget och Pro Line vid Tribunal de commerce du Havre (handelsdomstol). Genom dom av den 3 januari 1995 förklarade denna domstol att den inte var behörig att döma i målet.
- 6 Försäkringsgivarna överklagade domen till Cour d'appel de Rouen, vilken i dom av den 24 maj 1995 fastställde att den första instansen saknade behörighet, bland annat på grund av att Le Havre inte var uppfyllelseort enligt fraktavtalet.
- 7 Försäkringsgivarna överklagade denna dom till Cour de cassation. Till stöd för överklagandet anförde de två grunder. Den första grunden underkändes av Cour de cassation. Genom den andra grunden klagade försäkringsgivarna på att Cour d'appel de Rouen hade fastslagit att den ort där fraktförpliktelsen skulle uppfyllas inte var Le Havre, utan att först utreda vilken lag som var tillämplig på fraktavtalet.
- 8 Cour de cassation konstaterade att domstolen i dom av den 6 oktober 1976 i mål 12/76, Tessili (REG 1976, s. 1473; svensk specialutgåva, volym 3, s. 177), har fastslagit att den ort där förpliktelsen har uppfyllts eller skall uppfyllas, i den mening som avses i artikel 5.1 i Brysselkonventionen, skall bestämmas enligt den lag som är tillämplig på den omtvistade förpliktelsen enligt kollisionsnormerna för den domstol vid vilken talan väckts. Denna lag kan innefatta bestämmelser i en internationell konvention om en enhetlig lag (dom av den 29 juni 1994 i mål C-288/92, Custom Made Commercial, REG 1994, s. I-2913; svensk specialutgåva, volym 15). Parterna kan dock själva bestämma uppfyllelseorten genom en

giltig klausul enligt den rätt som är tillämplig på avtalet (dom av den 17 januari 1980 i mål 56/79, Zelger, REG 1980, s. 89). Cour de cassation ansåg emellertid att det var lämpligt att vända sig till EG-domstolen med en begäran om en självständig gemenskapsrättslig lösning.

- 9 Mot denna bakgrund har Cour de cassation vilandeförklarat målet för att ställa följande fråga till EG-domstolen:

”Skall, med tillämpning av artikel 5.1 i konventionen..., den ort där förpliktelsen har uppfyllts eller skall uppfyllas, i den mening som avses i artikeln, fastställas enligt den lagstiftning som enligt kollisionsnormerna för den domstol vid vilken talan väckts är tillämplig på den omtvistade förpliktelsen eller skall de nationella domstolarna fastställa förpliktelsens uppfyllelseort genom att, med utgångspunkt i avtalsförhållandets art och omständigheterna i det enskilda fallet, försöka fastställa på vilken ort förpliktelsen faktiskt har uppfyllts eller skall uppfyllas, utan att behöva åberopa den lagstiftning som enligt domstolens kollisionsnormer är tillämplig på den omtvistade förpliktelsen?”

Tolkningsfrågan

- 10 Den nationella domstolen har ställt tolkningsfrågan för att få klarhet i huruvida uttrycket ”den ort där den förpliktelse som talan avser har uppfyllts eller skall uppfyllas”, som i artikel 5.1 i Brysselkonventionen används för att grunda en särskild behörighet vid avtalstvister, skall tolkas som en hänvisning till den materiella rätt som är tillämplig enligt kollisionsnormerna för den domstol vid vilken talan väckts eller skall ges en självständig tolkning.
- 11 Till att börja med skall det påpekas att domstolen så långt som möjligt förordar en självständig tolkning av Brysselkonventionens termer, framför en tolkning enligt nationell rätt, för att säkerställa konventionens fulla verkan i förhållande till målen i artikel 220 i EG-fördraget (nu artikel 293 EG), för vars genom-

förande Brysselkonventionen antogs (dom av den 13 juli 1993 i mål C-125/92, Mulox IBC, REG 1993, s. I-4075, punkt 10; svensk specialutgåva, volym 14).

- 12 Domstolen har dock framhållit att inget av alternativen nödvändigtvis utesluter det andra, eftersom det lämpliga valet endast kan göras särskilt för varje bestämmelse i Brysselkonventionen (domen i det ovannämnda målet Tessili, punkt 11, och dom av den 8 december 1987 i mål 144/86, Gubisch Maschinenfabrik, REG 1987, s. 4861, punkt 7; svensk specialutgåva, volym 9, s. 271).
- 13 Vad beträffar uttrycket ”den ort där den förpliktelse som talan avser har uppfyllts eller skall uppfyllas”, har domstolen flera gånger bedömt att detta skall tolkas som en hänvisning till den lag som skall tillämpas på den omtvistade förpliktelsen enligt kollisionsnormerna för den domstol vid vilken talan väckts (se domarna i de ovannämnda målen Tessili, punkt 13, och Custom Made Commercial, punkt 26).
- 14 Det är riktigt att domstolen i fråga om anställningsavtal har fastslagit att uppfyllelseorten för den relevanta förpliktelsen inte skall fastställas med ledning av den nationella lagstiftning som är tillämplig enligt kollisionsnormerna för den domstol vid vilken talan väckts, utan i stället på grundval av enhetliga kriterier som det åligger EG-domstolen att fastställa med beaktande av Brysselkonventionens system och syften (domen i det ovannämnda målet Mulox IBC, punkt 16). Enligt dessa kriterier är den ifrågavarande orten den där arbetstagaren faktiskt utför det med arbetsgivaren avtalade arbetet (domen i det ovannämnda målet Mulox IBC, punkt 20).
- 15 Den tyska och den brittiska regeringen samt kommissionen förordar att bedömningen i domen i det ovannämnda målet Mulox IBC generellt skall gälla för alla avtalstyper. Enligt dem talar Brysselkonventionens syften, det vill säga möjligheten att förutse behörig domstol, rättssäkerhet och likabehandling av enskilda, för upprättandet av enhetliga kriterier som gör det möjligt att för varje slag av avtalsförpliktelse, eller åtminstone för varje avtalstyp, självständigt fastställa uppfyllelseorten vid tillämpningen av artikel 5.1 i Brysselkonventionen.

- 16 Den franska och den italienska regeringen anser däremot att domstolens nuvarande rättspraxis skall upprätthållas. De erkänner att tillämpningen av kollisionsnormer för att fastställa uppfyllseorten kan ge upphov till problem vid genomförandet och leda till otillfredsställande resultat, men de menar att en självständig tolkning av begreppet uppfyllelseort endast skulle kunna fungera för ett fåtal enkla avtal. Denna lösning skulle inte vara förenlig med den fortlöpande utvecklingen av avtalspraxis i internationell handel. De har tillagt att det, mot bakgrund av den mängd av alternativa förslag som har förts fram, ankommer på de stater som är parter i Brysselkonventionen att, om de anser det vara lämpligt, göra ett val vid översynen av konventionen.
- 17 Domstolen konstaterar härvid att den i punkt 14 i domen i det ovannämnda målet Tessili motiverade hänvisningen till den lag som är tillämplig på avtalet för att fastställa den ort där avtalsförpliktelserna skall uppfyllas med att fastställandet är beroende av förpliktelsernas avtalsrättsliga sammanhang och med att konventionsstaternas nationella lagstiftningar innehåller vitt skilda definitioner av vad som är uppfyllelseorten i fråga om avtal.
- 18 Däremot finns det anledning att i fråga om anställningsavtal, på grund av denna avtalstyps särdrag, låta bli att hänvisa till den lag som är tillämplig på avtalet för att fastställa uppfyllelseorten och i stället hänvisa till den ort där de faktiska omständigheterna, som motsvarar uppfyllandet av den relevanta förpliktelsen, äger rum (domen i det ovannämnda målet Mulox IBC, punkt 15). Dessa särdrag har redan föranlett domstolen att fastslå att det vid tillämpningen av artikel 5.1 i Brysselkonventionen på anställningsavtal alltid är den för avtalet karakteristiska förpliktelsen, det vill säga arbetstagarens förpliktelse att utföra det avtalade arbetet, som skall beaktas (se bland annat dom av den 26 maj 1982 i mål 133/81, Ivenel, REG 1982, s. 1891, punkt 20, svensk specialutgåva, volym 6, s. 441, och domen i det ovannämnda målet Mulox IBC, punkt 14).
- 19 Domstolen har bekräftat att om avtalet saknar dessa särdrag är det varken nödvändigt eller motiverat att identifiera den förpliktelse som är karakteristisk för avtalet och att förlägga domstolsbehörigheten till orten för dennas uppfyllelse såvitt gäller tvister angående alla förpliktelser som följer av avtalet (dom av den 15 januari 1987 i mål 266/85, Shenavai, REG 1987, s. 239, punkt 17; svensk specialutgåva, volym 9, s. 1).

- 20 Denna tolkning, vad gäller upprätthållandet av den huvudregel som är tillämplig på alla avtal och den särskilda regeln för anställningsavtal, fick stöd vid slutandet av konventionen av den 26 maj 1989 om Konungariket Spaniens och Republiken Portugals tillträde till Brysselkonventionen. Genom denna konvention fick artikel 5.1 i Brysselkonventionen sin nuvarande lydelse.
- 21 För övrigt pågår en översyn av Brysselkonventionen och i samband med denna har problemen med tillämpningen av artikel 5.1, i dess nuvarande lydelse enligt domstolens tolkning, uppmärksamrats. Flera förslag till ändringar av bestämmelsen har lagts fram och granskats.
- 22 Vidare framgår det av vad som framförts vid domstolen i förevarande mål att det inte endast finns motstridiga ståndpunkter mellan å ena sidan två regeringar, som anser att nuvarande rättspraxis skall upprätthållas, och å andra sidan två andra regeringar och kommissionen, som förordar en ny inställning, utan även väsentliga skillnader i de alternativa förslag som förts fram.
- 23 Mot denna bakgrund skall det framhållas att principen om rättssäkerhet utgör ett av Brysselkonventionens syften (se bland annat dom av den 20 januari 1994 i mål C-129/92, Owens Bank, REG 1994, s. I-117, punkt 32).
- 24 Enligt denna princip skall bland annat behörighetsregler som avviker från huvudregeln i Brysselkonventionen, som till exempel artikel 5.1, tolkas på så sätt att en normalt välunderrättad svarande rimligtvis kan förutse vid vilka domstolar — utöver domstolarna i hans hemviststat — talan kan väckas mot honom

(dom av den 17 juni 1992 i mål C-26/91, Handte, REG 1992, s. I-3967, punkt 18; svensk specialutgåva, volym 12).

- 25 Det förefaller som om alternativet att fastställa begreppet uppfyllelseort med utgångspunkt i avtalsförhållandets art och omständigheterna i det enskilda fallet, såsom den nationella domstolen har föreslagit, i den nuvarande lydelsen av artikel 5.1 i Brysselkonventionen inte ger en tillfredsställande lösning på problemen med bestämmelsens tillämpning.
- 26 Vissa av de problem som kan uppstå i detta sammanhang, exempelvis att identifiera den avtalsförpliktelse som talan avser samt att fastställa huvudförpliktelsen vid flera förpliktelser, kan endast svårligen lösas utan hänvisning till tillämplig lag.
- 27 Detta betyder att de kriterier som den nationella domstolen har föreslagit inte helt kan befria den domstol vid vilken talan väckts från skyldigheten att fastställa vilken lag som är tillämplig på den omtvistade förpliktelsen, så att den kan bedöma sin egen behörighet enligt artikel 5.1 i Brysselkonventionen.
- 28 Domstolen har vidare dragit konsekvenserna av den stora betydelse som parternas vilja i allmänhet har enligt nationell avtalsrätt och fastslagit att om avtalsparterna enligt tillämplig lag, på däri angivna villkor och utan särskilda formkrav, får bestämma en förpliktelses uppfyllelseort, är avtalet om förpliktelses uppfyllelseort tillräckligt för att grunda domstolsbehörighet i den mening som avses i artikel 5.1 i Brysselkonventionen på samma ort (domen i det ovannämnda målet Zelger, punkt 5), förutsatt att denna ort verkligen har

anknytning till avtalsinnehållet (dom av den 20 februari 1997 i mål C-106/95, MSG, REG 1997, s. I-911, punkterna 30 och 31).

- 29 Mot denna bakgrund förefaller det inte motiverat att ersätta domstolens tidigare tolkning, enligt vilken uppfyllelseorten skall fastställas enligt den lag som är tillämplig på den omtvistade förpliktelsen, med de kriterier som den nationella domstolen har föreslagit. Denna lösning har även den fördelen att den låter den behöriga domstolen sammanfalla med den ort där förpliktelsen i fråga skall uppfyllas enligt tillämplig lag. Det är tanken att uppfyllelseorten normalt utgör den närmaste förbindelsen mellan tvisten och den behöriga domstolen som av processföringsskäl har motiverat den särskilda behörighetsregeln vid avtalstvister i artikel 5.1 i Brysselkonventionen (domarna i de ovannämnda målen Shenavai, punkt 18, och Custom Made Commercial, punkterna 12 och 13).
- 30 Det finns ingen risk för att den lag som är tillämplig vid fastställandet av uppfyllelseorten varierar beroende på vid vilken domstol talan har väckts, eftersom kollisionsnormerna om fastställande av vilken lag som är tillämplig på avtalet har gjorts enhetliga genom konventionen av den 19 juni 1980 om tillämplig lag för avtalsförpliktelser (EGT C 15, 1997, s. 70), i dess lydelse enligt konventionen av den 10 april 1984 om Republiken Greklands tillträde (EGT C 15, 1997, s. 66), enligt konventionen av den 18 maj 1992 om Konungariket Spaniens och Republiken Greklands tillträde (EGT C 15, 1997, s. 68) och enligt konventionen av den 29 november 1996 om Republiken Österrikes, Republiken Finlands och Konungariket Sveriges tillträde (EGT C 15, 1997, s. 10).
- 31 Den nationelle lagstiftaren, som är den ende som är behörig på området, skall ange en uppfyllelseort som tar skälig hänsyn till såväl intresset av god rättskipning som till intresset av att enskilda får tillräckligt skydd. I den utsträckning som nationell rätt medger det kan således den nationella domstolen föranledas att fastställa uppfyllelseorten med beaktande av de kriterier som den hänskjutande domstolen i förevarande mål har föreslagit, det vill säga genom att,

med utgångspunkt i avtalsförhållandets art och omständigheterna i det enskilda fallet, försöka fastställa på vilken ort förpliktelsen faktiskt har uppfyllts eller skall uppfyllas.

- 32 Av vad anförts följer att artikel 5.1 i Brysselkonventionen skall tolkas så, att den ort där förpliktelsen har uppfyllts eller skall uppfyllas, i den mening som avses i den bestämmelsen, skall fastställas i enlighet med den lag som är tillämplig på den omtvistade förpliktelsen enligt kollisionsnormerna för den domstol vid vilken talan väckts.

Rättegångskostnader

- 33 De kostnader som har förorsakats den franska, den tyska, den italienska och den brittiska regeringen samt kommissionen, vilka har inkommit med yttranden till domstolen, är inte ersättningssgilla. Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i målet vid den nationella domstolen utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den nationella domstolen att besluta om rättegångskostnaderna.

På dessa grunder beslutar

DOMSTOLEN

— angående den fråga som genom beslut av den 9 december 1997 har ställts av Cour de cassation — följande dom:

Artikel 5.1 i konventionen av den 27 september 1968 om domstols behörighet och om verkställighet av domar på privaträttens område, i dess lydelse enligt konventionen av den 9 oktober 1978 om Konungariket Danmarks, Irlands och Förenade konungariket Storbritannien och Nordirlands tillträde, enligt konventionen av den 25 oktober 1982 om Republiken Greklands tillträde och enligt konventionen av den 26 maj 1989 om Konungariket Spaniens och Republiken Portugals tillträde, skall tolkas så, att den ort där förpliktelsen har uppfyllts eller skall uppfyllas, i den mening som avses i den bestämmelsen, skall fastställas i enlighet med den lag som är tillämplig på den omtvistade förpliktelsen enligt kollisionsnormerna för den domstol vid vilken talan väckts.

Rodríguez Iglesias	Kapteyn	Puissochet	Hirsch
Jann	Moitinho de Almeida	Gulmann	
Murray	Edward	Ragnemalm	
Sevón	Wathelet	Schintgen	

Avkunnad vid offentligt sammanträde i Luxemburg den 28 september 1999.

R. Grass

G.C. Rodríguez Iglesias

Justitiesekreterare

Ordförande